

УДК 341.29:[347.232.1:316.752(]477):061.1ЄС

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПОЛОЖЕНЬ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ У ПРАВОПОРЯДОК США

Тарас Вовк

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000,
e-mail: taras_vovk@ukr.net*

Досліджено особливості та специфіку механізмів імплементації положень міжнародних договорів у систему права США та подолання колізій, котрі виникають унаслідок цього процесу. Увагу приділено рішенням Верховного Суду та вищих судів США як основоположним внутрішнім організаційно-правовим органам, завдяки яким забезпечується ефективна реалізація міжнародно-договірних зобов'язань у національному правопорядку даної країни.

Ключові слова: імплементація, міжнародний договір, право США, рішення, суд.

Питання імплементації норм міжнародного права в національну правову систему та виконання зобов'язань, котрі вони містять, займає чільне місце в доктрині міжнародного права. Згідно з теорією міжнародного права, дію міжнародного договору, зазвичай, завжди необхідно визначати відповідно до конституційного права держави сторони цього міжнародного правового акта. Це означає, що право осіб посилається на міжнародний договір може бути суттєво обмежене в державах, які дотримуються, наприклад, дуалістичного підходу щодо дії міжнародних договорів, що, своєю чергою, може спричинити до низки проблем у процесі імплементації та виконання положень міжнародних договорів у правопорядках тих чи інших держав. У цьому контексті унікальною та дещо специфічною стосовно процедури введення в дію та виконання міжнародно-договірних зобов'язань є правова система Сполучених Штатів Америки (*далі – США*).

У зарубіжній літературі висвітлено питання стосовно специфіки імплементації положень міжнародних договорів у національну правову систему США, (зокрема, у працях Д. Гарсії, Д. Шльоса, Д. Джексона, Д. Пауста, В. Картера та інших). Проте, видається, недостатню увагу у вітчизняній науці приділено питанням, які торкаються процедури імплементації положень міжнародних договорів у національному правопорядку США.

Перед тим, як аналізувати специфіку та особливості дії положень міжнародних договорів у правопорядок США, доцільно встановити суть терміна *імплементація* з позиції доктрини міжнародного права. Передусім повною мірою поділяємо точку зору, що правові норми як такі є лише вираженням абстрактної можливості щодо певної поведінки суб'єктів, отож реальний їхній

зміст може проявитися лише через процес реалізації. Іншими словами, без реалізації норм права не може відбуватися правове регулювання суспільних відносин. Причому проблема реалізації правових положень є центральною як у міжнародному, так і в національному праві [4]. Отож у нашому випадку на перше місце виходить процедура імплементації положень міжнародних договорів, від ефективності якої і залежатиме практична дія норми міжнародного права.

Тлумачний словник термін «імплементація» розкриває як здійснення, виконання державою міжнародних правових норм; фактичне здійснення міжнародних зобов'язань на внутрішньодержавному рівні шляхом трансформації міжнародно-правових норм у національні закони та підзаконні акти; процес транспонування актів права, включаючи створення порядку та процедур їхнього впровадження (імплементація у вузькому сенсі). Він також включає: тлумачення, практику застосування, забезпечення дотримання та виконання норм права органами державної влади (імплементація в широкому сенсі); здійснення, виконання державою міжнародно-правових норм [7, с. 258]. Водночас вітчизняний дослідник А. Гавердовський, досліджуючи особливості реалізації норм права під терміном «імплементація норм міжнародного права», розуміє цілеспрямовану організаційно-правову діяльність держав, що здійснюється індивідуально або в рамках міжнародних організацій з метою своєчасної всесторонньої та повної реалізації прийнятих ними відповідно до міжнародного права зобов'язань [2, с. 62]. У нашому контексті заслуговує на увагу точка зору М. Баймуратова. Він зазначає, що «імплементацію норм міжнародного права необхідно і доцільно розглядати в якості самостійної цілеспрямованої системної діяльності, що приводить у дію всю систему норм міжнародного права. При цьому забезпечується міжнародно-правове регулювання відносин за дотриманням зобов'язань держав за міжнародним договором як досягнення кінцевого результату» [1, с. 4]. Проте необхідно наголосити: деякі дослідники, аналізуючи процес реалізації положень міжнародних договорів у національні правові системи, доходять висновку, що необхідно розмежовувати терміни «імплементація» та «застосування», при цьому зазначаючи, що термін «імплементація» «може бути використаний для характеристики дії норм міжнародного права у внутрішньодержавних відносинах через національне право, все-таки необхідно вказати на небажаність такого підходу, оскільки в даному випадку легко його сплутати з терміном «застосування», внаслідок чого може скластися помилкове враження, що норми міжнародного права можуть безпосередньо застосовуватись у внутрішньодержавній сфері» [9, с. 53–34].

Також зазначимо, що під час укладення міжнародного договору держави не тільки чітко визначають свою позицію стосовно змісту тих чи інших норм, а й передбачають засоби та процедуру реалізації цих норм в їхніх національних правопорядках. При цьому імплементація норм міжнародних договорів, зазвичай, неможлива без певних організаційно-правових засобів, за допомогою яких забезпечують ефективність у реалізації положень міжнародних договорів.

У цьому випадку власне держави контролюють виконання міжнародних зобов'язань, використовуючи ті чи інші форми контролю за умови взаємної згоди суб'єктів правовідносин, котрі уклали міжнародну угоду [5, с. 161].

Загалом поділяємо точку зору В. Гаврилова щодо таких основоположних засад імплементації, як те, що міжнародне та внутрішньодержавне право – це два різноманітні правопорядки, тому міжнародне право може безпосередньо регулювати суспільні відносини в національному праві лише з санкції відповідних національних правових норм (*актів імплементації – авт.*). Своєю чергою, коли норми міжнародного права спрямовані на врегулювання відносин між національними суб'єктами, то вони, зазвичай, є самовиконуваними та мають на території цієї країни пряму дію. Коли ж такі норми орієнтовані на врегулювання відносин між національними суб'єктами однієї країни, то вони, зазвичай, не є самовиконуваними і для реалізації їхніх положень на практиці держава приймає національний правовий акт, що конкретизує зміст таких норм у тих рамках та об'ємі, і визначає міжнародний акт, положення якого підлягають конкретизації. У тих випадках, коли норми міжнародного права призначені для регулювання політичних відносин, котрі виходять за рамки державних кордонів, то національне право лише забезпечує нормативну основу функціонування та взаємодії державних органів у процесі виконання ними положень міжнародного правового акта. При цьому процедура імплементації норм міжнародного права – це сукупність правотворчої та організаційно-виконавчої діяльності [3].

Своєю чергою, в США основоположну роль у забезпеченні належної реалізації положень міжнародних договорів у національній системі права відіграє судова гілка влади, насамперед у вигляді вищих судів федерації та штатів. Саме завдяки прецедентним рішенням судами США по суті була створена «доктрина самовиконання» положень міжнародних договорів, відповідно до якої міжнародні договори автоматично стають частиною національного законодавства США лише у випадку, коли не вимагається прийняття певного правового акта для їхньої імплементації [19]. Отже, деякі положення міжнародних договорів або виконавчих угод прийнято вважати «самовиконавчими». Це означає, що вони мають силу закону без необхідності будь-яких подальших дій з боку Конгресу США. Проте для того, щоб їх визнали як самовиконавчі та наділили прямою дією, їх необхідно сформулювати чітко та зрозуміло, а положення, що в них містяться, мають прямо наділяти державні органи, юридичних та фізичних осіб правами та обов'язками без будь-якого втручання національних органів державної влади [12, р. 164]. Отож можливість прямої дії норм міжнародного права по суті має бути санкціонована національним правом США. Вирішення цього питання в теорії міжнародного права відбувається шляхом прийняття правових актів, якими держава виражає свою згоду на обов'язковість для неї положень міжнародного договору (ратифікація, приєднання тощо), оскільки в них міститься санкція на здійснення та реалізацію міжнародно-правових норм не тільки в міждержавних відносинах, а й усередині держави. Проте такий акт у жодному випадку не змінюватиме юридичної природи самовиконуваних правових норм, пов'язаних з можливістю

наділяти учасників договору правами та обов'язками без внутрішньодержавної нормотворчості [8].

Своєю чергою, положення міжнародних договорів, котрі не підпадають під вищезгадану категорію, потребуватимуть прийняття нормативно-правових актів, за допомогою яких вони їх імплементуватимуть у національне право США, що, відповідно, забезпечить використання їхніх положень для захисту прав і свобод фізичних та юридичних осіб у судах. Реалізація таких норм, котрі містяться в міжнародних договорах, вимагає обов'язкової конкретизації чи уточнення у внутрішньому законодавстві США. Для конкретизації чи уточнення міжнародно-правових норм, не наділених прямою дією, застосовують законодавчу процедуру, отож імплементация є єдиним способом забезпечити у внутрішньому праві виконання державою її міжнародно-правових зобов'язань [6, с. 67]. Отже, здебільшого міжнародний договір може вступити в силу лише як внутрішній закон США після видачі відповідного національного акта. Таку вимогу не застосовують щодо договорів, предметом яких є зовнішні справи держави [16].

Зазначимо, що ст. 6 Конституції США констатує, що договір, процедура укладення якого відповідає відповідним попередньо обумовленим конституційним вимогам, може мати статус «Верховного Закону Держави» на рівні з Федеральними статутами та, зрештою, власне самою Конституцією. Проте такий міжнародний договір набуває чинності у статусі національного закону Сполучених Штатів не одразу після того, як він вступив у силу на міжнародному рівні, а після проведення відповідних процедур. Іншими словами, лише у тому випадку, коли міжнародний договір є «таким, який не потребує додаткових законів для своєї реалізації», тобто тоді, коли він набуває чинності сам по собі, без жодної необхідності застосовувати додаткове законодавство. Ця позиція яскраво виражена у справі *Foster v. Neilson*, під час розгляду якої Верховний Суд наголосив, що, згідно з Конституцією США, договір є державним законом. Отже, в судових установах його повинні вважати еквівалентом законодавчого акта у тих випадках, коли він є дійсним сам по собі без додаткового застосування будь-яких інших законодавчих процедур [18]. Застосування цього загального правила здається доволі простим у випадку, якщо у тексті договору чітко виражено необхідність застосування законодавства, або ж тоді, коли предмет договору стосується сфери, у якій традиційно вимагають його затвердження Конгресом через прийняття відповідних актів. Вищенаведена позиція послужила підставою для того, щоб у доктрині міжнародного права США виробилася позиція, згідно з якою усі міжнародні договори для набуття юридичної сили потребують видання відповідних національно-правових актів. А це, своєю чергою, означає: ратифіковані міжнародні договори завжди потребують прийняття імплементуючого акта, для того щоб стати частиною системи законодавства США, що, безумовно, спростовується на практиці.

Наголосимо, що процес імплементации положень міжнародних договорів у національний правопорядок США не обмежується лише певними засобами правового характеру, в нашому випадку ключову роль відіграють і

організаційно-правові заходи, в основу яких покладено діяльність національних органів влади щодо забезпечення реалізації міжнародно-правових зобов'язань. Проте в нашому випадку може існувати така проблема: органи державної влади можуть бути не повною мірою готові та можуть не розуміти суті певних положень міжнародно-правових актів, котрі необхідно імплементувати. У такому випадку повною мірою поділяємо думку, що національні державні органи, котрі мають підготувати певні необхідні закони (для імплементации положень міжнародних договорів) або приймати відповідні адміністративні правила, можуть бути недостатньо обізнані з тими чи іншими проблемами, котрі виникатимуть унаслідок такої діяльності [10, р. 307].

Загалом у доктрині міжнародного права США дехто з дослідників критикує відмову держави надати нормам міжнародного права можливість безпосередньо діяти на внутрішньонаціональному рівні (тобто наділити їх прямою дією). При цьому стверджують, що теперішня презумпція що більшість договорів не наділені прямою дією є в меншій мірі некоректною [13]. В цьому контексті інші дослідники, загалом підтримуючи вищезгадану позицію, доходять висновку, що навіть у тому випадку, коли міжнародний договір не володіє прямою дією та підлягає імплементации за допомогою внутрішніх правових актів, він усе ж підпадає під дію статті Конституції про верховенство, отож має бути правозастосовним усередині країни [11, р. 234]. Отже, аналізуючи зазначену точку зору, доходимо висновку: якщо навіть певні частини договору не є прямозастосовними, міжнародний договір володітиме верховенством стосовно національного права США, що дещо різниться з правовою реальністю. Проте, своєю чергою, погоджуємось з твердженням, що заяви про непряму застосовність міжнародних договорів «означають лише те, що договори, яким прикріплений цей ярлик, не дають підстав для індивідуального позову в судах. Наприклад ст. 42 Конституції США § 1983 надає можливість позову проти будь-кого, хто, базуючись тільки на державному праві, позбавляє людину прав, гарантованих федеральним правом, яке включає і ратифіковані міжнародні договори» [13, р. 44].

Зазначимо, що водночас точиться наукова дискусія щодо відмінності між прямою дією і непрямою дією міжнародних договорів у США, у тому числі й щодо здатності американських судів застосовувати та забезпечувати їхнє дотримання. Загалом доволі слушною є думка, щодо якої міжнародні договори не наділятимуть прямою дією у таких випадках: коли в міжнародному договорі зазначено, що необхідно прийняти відповідний законодавчий акт (акт імплементации), за допомогою якого він вступить в силу у національному правопорядку США; коли Сенат або Конгрес США вимагатимуть застосування законодавства для того, щоб положення міжнародного договору діяли та виконувались. І, зрештою, коли прийняття законодавства передбачене самою Конституцією США для того, щоб міжнародні договори діяли в національному правопорядку цієї країни. Отже, до моменту прийняття міжнародного договору та його імплементации в національний правопорядок США правовідносини регулюватимуть національним законодавством, яке залишатиметься незмінним.

Однак у випадку ратифікації міжнародного договору за допомогою національних імплементаційних механізмів такий правовий акт набуватиме юридичної сили та його положення повинні виконуватись та бути наділені прямою дією, оскільки цей договір стає частиною системи права США [14, р. 310].

Своєю чергою, стосовно можливості непрямого застосування міжнародних договорів у США, то увагу зосереджують насамперед на тому, що міжнародний договір не надає права для приватного позову за порушення його норм. Іншими словами, вищезгадане твердження не звертається прямо до того, чи міжнародний договір накладає певні зобов'язання на національне право США. Хоча в цьому питанні деякі суди США приходять, як видається, до неправильного висновку, що міжнародний договір, який не має прямої дії, не може мати жодного ефекту у внутрішньому праві США [21, р. 346]. Зокрема, коли договір не має прямої дії, його норми не забезпечують можливості посилання на його положення з боку фізичних та юридичних осіб з метою захисту їхніх прав та законних інтересів. Такий погляд на непряму застосовність не іде врозрід з твердженням, що ратифікований договір має юридичну силу у внутрішньому праві країни, проте він не створює підстави для позову, яким би могла скористатися фізична чи юридична особа. У цьому випадку громадяни США не можуть використовувати міжнародний договір як підставу для цивільного позову, базуючись на доктрині щодо непрямої застосовності міжнародних договорів. Проте усі вищенаведені постулати доктрини про непряму застосовність міжнародних договорів не спростовують твердження, що навіть нератифіковані міжнародні договори залишаються частиною федерального законодавства США [17, р. 324].

Проте зазначимо, що в США допускають невиконання міжнародних договірних зобов'язань, коли їхні положення суперечать положенням Конституції США. У випадку виникнення такої колізії приматом наділятимуть положення Конституції США, а положення міжнародних договорів визнаватимуть неконституційними. Ще в одному випадку виникає деяка неоднозначність стосовно виконання положень міжнародного договору: коли Конгрес США приймає закони, котрі повною мірою або частково суперечать положенням уже діючих міжнародних договорів, оскільки в цій країні прийнятий дещо пізніше правовий акт наділяють вищою юридичною силою стосовно попереднього правового акта, а в ієрархічному співвідношенні міжнародні договори та такі правові акти, як закони США, стоять на одному рівні, то неможливо визначити, якого з них необхідно дотримуватись (правового акта Конгресу чи положення міжнародного договору). Отож положення міжнародних договорів можуть ігнорувати та не застосовувати, що нерідко і відбувається на практиці. Зрештою у випадку, коли Конгрес США не зумів прийняти імплементаційного акта та, по суті, унеможливив виконання положень міжнародного договору в національному правопорядку США, положення міжнародного договору не виконуватимуть і вони не матимуть прямої дії. Окрім того, теза, що деякі положення міжнародних договорів, які часто називають

«самовиконавчі», стають законами штатів без подальшого акта законодавчої влади, є суто американською. Верховний Суд США вважає, що внутрішнє (національне) законодавство більшості країн визначає договір як «контракт між двома країнами», а не як законодавчий акт [18]. Отож, загалом поділяємо точку зору, що міжнародний договір як такий не впливає загалом на об'єкт, що підлягає виконанню, а втілюється у життя суверенним правом відповідних сторін, котрі його уклали. Конституційне положення про верховенство федерального права США перетворило договори на закони штатів, зробило їх рівними законодавчому акту, незважаючи на те, чи вони само виконувані, чи потребують законодавчої процедури [15, с.130–132].

Загалом можна констатувати, що Верховний Суд перетворив США на лідера у сфері міжнародних зобов'язань і в забезпеченні того, що дії посадовців відповідатимуть міжнародному праву. Верховний Суд США, що вперше сформулював доктрину самовиконавчих умов договорів, висловив думку, що така практика виникла в результаті практики застосування положень про конфедерацію. Історія засвідчила: марно було сподіватись, що законодавства різних штатів завжди реалізовуватимуть свої інтереси та міжнародні обов'язки згідно з цими положеннями [20]. Перетворивши договори на закони штатів, Конституція США мала на меті створити механізм, за яким не потрібно було б законодавчої згоди, окрім сенатської, для виконання умов міжнародного договору. Американська доктрина щодо випадків, за яких міжнародні договори вступають у дію без згоди Конгресу, не допускає неоднакового трактування положень договорів у національному чи міжнародному праві.

На основі аналізу та дослідження процедури імплементації положень міжнародних договорів у правопорядку США доходимо висновку, що країна притримується більшою мірою дуалістичного підходу стосовно взаємодії міжнародного та національного права. Для того, щоб положення міжнародних договорів ефективно діяли та виконувалися в національному правопорядку США, необхідно приймати імплементаційні правові акти. При цьому головну роль у механізмі імплементації відіграють органи судової влади, зокрема Верховний Суд США, саме від рішень якого залежить не лише ефективна дія та реалізація міжнародних договорів, а й визначаються по суті подальші напрями розвитку системи права США в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Баймуратов М.* Застосування норм міжнародного права у правовій системі України / М. Баймуратов // Актуальні проблеми тлумачення і застосування юридичних норм : зб. статей учасників Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті професора П. О. Недбайла (Львів, 28–29 березня 2008 р.). – Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2008. – 228 с.
2. *Гавердовський А. С.* Імплементация норм международного права / А. С. Гавердовский. – К. : Выща школа, 1980. – 320 с.
3. *Гаврилов В. В.* Теории трансформации и имплементации норм международного права в отечественной правовой доктрине / В. Гаврилов // Режим доступа : <http://www.law.edu.ru/article/article.asp?articleID=162606>.

4. *Калугин В.* Международный механизм имплементации международного гуманитарного права / В. Калугин // Белорусский журнал международного права и международных отношений. – Режим доступа : http://www.elib.bsu.by/bitstream/123456789/30238/1/1999_1_JILIR_kalugin_r.pdf.
5. *Каримов М.* Современные подходы к определению понятия «имплементация международно-правовых норм» / М. Каримов // Вестник КРСУ. – 2008, том 8. – № 2. – С. 159–162.
6. *Нікіша Д. О.* Взаємодія внутрішньодержавного та міжнародного права / Д. О. Нікіша // Митна справа. – 2010. – № 2. – С. 65–69.
7. Новый словарь иностранных слов / за ред. Л. И. Шевченко. – К. : АРІЙ, 2008. – 672 с.
8. *Ногойбаева Э. К.* Механизм реализации международных договоров и норм международного права в Кыргызской Республике / Ногойбаева Э. К. – Режим доступа : http://elibrary.ausa.kg:8080/dspace/bitstream/123456789/325/1/Nogoibaeva_2009_2.pdf.
9. *Черниченко С. В.* Международное право: современные теоретические проблемы / С. В. Черниченко. – М. : Междунар. отношения, 1993. – 296 с.
10. *Bothe M.* The Role of National Law in the Implementation of International Humanitarian Law / Bothe M. // Studies and essays on international humanitarian law and Red Cross principles in honour of Jean Pictet. – Geneva, The Hague. – 1984. – P. 301–312.
11. *Charles H. Dearborn, III*, The Domestic Legal Effect of Declarations That Treaty Provisions Are Not Self-Executing / Charles H. // Texas Law. Review. – 1979. – № 57. – P. 233–244.
12. *David E.* Principes de droit des conflits armés / David E. // Bruxelles. – Bruylant, 2002. – 994 p.
13. *David Sloss.* Non-Self-Executing Treaties: Exposing a Constitutional Fallacy / David Sloss // 36 U.C. Davis L. Rv. 1, 4 (2002).
14. *Jackson John H.* Status of Treaties in Domestic Legal Systems: A Policy Analysis / Jackson John H. // American Journal of International Law. – Vol 86. – P. 310–340.
15. *Henkin Louis.* Foreign Affairs and the United States Constitution / Louis Henkin // Mineola, New York : The Foundation Press. – 1972, Second Edition. – 525 p.
16. *Michael John Garcia.* International Law and Agreements: Their Effect Upon U.S. Law / Michael John Garcia. – Режим доступа : <http://www.fas.org/sgp/crs/misc/RL32528.pdf>.
17. *Paust Jordan.* Customary International Law and Human Rights Treaties are Law of the United States / Paust Jordan // Michigan Journal of International Law. – Vol 20. – № 2. – 1999. – P. 301–336.
18. United States Supreme Court: Case Foster v. Neilson. United States Supreme Court 27 U.S. (2 Pet.) 253 (1829).
19. United States Supreme Court: Case United States v. Percheman – 32 U.S. 51 (1832).
20. United States Supreme Court: Case Ware v. Hylton, 3 U.S. 3 Dall. 199 199 (1796).
21. *William M. Carter.* Treaties as Law and the Rule of Law: The Judicial Power to Compel Domestic Treaty Implementation / William M. Carter // Maryland Law Review. – Vol 69. – 2010. – P. 344–389.

*Стаття надійшла до редколегії 01.03.2014
Прийнята до друку 20.03.2014*

IMPLEMENTATION OF THE PROVISIONS OF INTERNATIONAL AGREEMENTS IN THE RULE OF USA LAW

Taras Vovk

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: taras_vovk@ukr.net*

This article examines the features and specifics of implementation of the provisions of international agreements in the U.S. legal system and overcoming the conflicts which arise as a result of this process.

The attention is also given to the decisions of Supreme Court and U.S. Supreme Courts as fundamental internal organizational and legal bodies which provide an effective realization of international treaty obligations in national legal order of this country.

Key words: implementation, treaty, US law, resolution, tribunal.

ИМПЛЕМЕНТАЦИЯ ПОЛОЖЕНИЙ МЕЖДУНАРОДНЫХ ДОГОВОРОВ В ПРАВОВУЮ СИСТЕМУ США

Тарас Вовк

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская 1, г. Львов, Украина, 79000,
e-mail: taras_vovk@ukr.net*

Исследованы особенности и специфика механизмов имплементации положений международных договоров в систему права США и преодоление коллизий, возникающих вследствие данного процесса. Также внимание уделено решению Верховного Суда и высших судов США, как основополагающим внутренним организационно-правовым органам, благодаря которым обеспечивается эффективная реализация международно-договорных обязательств в национальном правовом порядке данной страны.

Ключевые слова: Имплементация, международный договор, право США, решение, суд.